

Canberk Koçak (İstanbul, 1988)

Galatasaray Lisesi ve Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yüksek lisansını Toulouse II Üniversitesi Amerika Çalışmaları Enstitüsü'nde, doktorasını ise Lizbon Üniversitesi Karşılaştırmalı Siyaset Bölümünde tamamladı. Bugüne dek Afonso Cruz, Michel Laub, José J. Veiga ve Manuel Tiago'nun çeşitli eserlerini dilimize kazandırdı.

Yarın Bizimdir Yoldaşlar'ın Canberk Koçak tarafından Portekizce aslından yapılan bu çevirisi ilk kez yayımlanmaktadır.

Eserin orijinal adı:
Até Amanhã, Camaradas
(Avante! Yayınevi, Lizbon, 2005)

MANUEL TIAGO

YARIN BİZİMDİR
YOLDAŞLAR

ROMAN

TÜRKÇESİ:
CANBERK KOÇAK

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 112 • **Yarın Bizimdir Yoldaşlar** • Manuel Tiago

ISBN 978-605-172-502-4 • *Türkçesi:* Canberk Koçak

Kitap Editörü: Dilan Keyvan • *Düzeltilme:* Safa Enis Sağlık

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner

Birinci Basım: Kasım 2021

© Avantel, 2019; © Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2

34310 Haramidere / İstanbul

Tel: 0212 412 17 77

YARIN BİZİMDİR
YOLDAŞLAR

ROMAN

Çok yönlü bir sanatçı, kararlı bir lider

MANUEL TIAGO

(ÁLVARO CUNHAL)

Edebî eserlerini “Manuel Tiago” mahlasıyla kaleme alan Portekizli yazar ve eylemci Álvaro Cunhal, 10 Kasım 1913'te Coimbra'da doğdu. Çocukluğunun ilk yıllarını Seia'da geçirdi. Ailesi daha sonra Lizbon'a taşınınca, Álvaro Cunhal önce Pedro Nunes Lisesi'ne, ardından da Camões Lisesi'ne yazıldı.

Liseyi bitirince, devrimci faaliyetlerine başlayacağı Lizbon'daki Hukuk Fakültesi'ne girdi. Öğrenci hareketinin bir parçası olarak 1934 yılında Üniversite Senatosuna temsilci seçildi. Bu sırada Başbakan Antonio Salazar –yürürlüğe koyduğu yeni bir anayasa ile– Mussolini İtalya'sını andıran otoriter ve korporatif bir diktatörlüğü Portekiz'de tesis eden adımları atıyordu. Cunhal ve yoldaşlarının çok zor koşullar altında, kırk yıl sürecek olan yeraltı direniş ve örgütlenme mücadelesi böylece başlamış oldu.

Siyasi faaliyetleri

Álvaro Cunhal 1935'te Portekiz Komünist Gençlik Federasyonu'nun (FJCP) genel sekreteri seçildi. 1931'den beri Portekiz Komünist Partisi (PKP) üyesiydi ve 1935'ten itibaren partinin yeraltı kadrosuna katıldı.

1937 ve 1940'ta iki kez tutuklandı, işkence gördü. Birkaç ay hapis yattıktan sonra serbest bırakılır bırakılmaz hemen mücadeleye geri döndü.

PKP'nin 1940-1941 döneminde yeniden örgütlenme hamlesine katıldı ve 1942'den 1949'a dek Parti Sekreteryasının bir üyesi oldu.

Bu süre zarfında, parti politikalarının belirlenmesinde belirleyici bir rol oynayarak PKP'nin işçi sınıfı içinde kök salmasını ve aydınlarla gençlik üzerindeki etkisini artırmasını sağladı.

1949'da yeniden tutuklanarak 1950'li yılların tamamını faşist rejimin cezaevlerinde geçirdi. Mahkeme önünde faşist diktatörlüğü mahkûm ederek partisini savundu. Hapishanede kaldığı sürenin 8 yılını tecritte geçirdi. Lizbon Cezaevi'nden Peniche Kalesi'ndeki hapishaneye nakledildikten sonra 3 Ocak 1960 tarihinde önde gelen diğer birkaç komünistle birlikte kaleden kaçmayı başardı.

1960'ların başından 1974'te gerçekleşecek devrime kadarki süre son derece yoğun geçti. Yeniden Merkez Komitesi Sekreteriyasına dahil oldu ve Mart 1961'de PKP Genel Sekreteri seçildi. Parti politikalarının belirlenmesi ve partinin siyasi eylemlerinin yönetilmesinde etkin rol oynayarak Karanfil Devrimi olarak da bilinen Nisan Devrimi'nin koşullarının oluşmasına ve gelişimine katkı sağladı.

Salazar'ın 1930'lardan beri kademeli biçimde oturtmuş olduğu ve 1968'den beri Marcelo Caetano'nun yönetiminde sürmekte olan faşist diktatörlük 25 Nisan 1974'te devrildi. Kırk yıla yakın süren yeraltı mücadelesi ve hapishane deneyimlerinin ardından Cunhal, devrimin sağladığı özgürlük ortamında siyasi çalışmalarını legal zeminde sürdürdü. İlk dört Geçici Hükümet'te bakanlık ve 1975'teki Kurucu Meclis'te milletvekilliği yaptı. 1975 ile 1987 arasındaki tüm seçimlerde de meclise girmeyi başardı. 1982 ile 1992 yılları arasında Devlet Konseyi üyesiydi.

PKP'nin 1992'deki 14. Kongresi'nde kadroların yenilenmesi ve yönetimin yeniden yapılanması kapsamında genel sekreterlik görevini bıraktı ve Merkez Komitesi tarafından PKP Ulusal Konseyi Başkanlığına seçildi. Ulusal Konsey, 1996'nın Aralık ayında toplanan 15. Kongre tarafından lağvedilince görevine Parti Merkez Komitesi üyesi olarak devam etti.

Yaşamının sonuna dek hem siyasal hayatta hem de kültür ve sanat alanında etkinliğini sürdürdü.

13 Haziran 2005'te, 92 yaşında hayata gözlerini yumdu. Lizbon'daki cenaze törenine on binlerce kişi katıldı.

Edebî eserleri

Álvaro Cunhal, olumsuz cezaevi koşullarında bile üretken olmayı başaran çok yönlü bir insandı. Siyasi faaliyetini aralıksız sürdürürken sanatla ve edebiyatla da yoğun olarak uğraştı. “Manuel Tiago” mahlasıyla *Até Amanhã, Camaradas* (Yarın Bizimdir Yoldaşlar, Yordam Kitap); *Cinco Dias Cinco Noites* (Beş Gün Beş Gece, Tekin); *A Estrela de Seis Pontas* (Altı Köşeli Yıldız, Yordam Kitap’tan 2022’de çıkacak); *A Casa de Eulália* (Eulália’nın Evi, Yordam Kitap); *Fronteiras* (Sınırlar); *Um Risco na Areia* (Kumda Bir İz); *Os Corrécios*; *Sala 3* (3 No’lu Oda); *Lutas e Vidas* (Mücadeleler ve Yaşamlar, Yazılama); *Os Barrigas e os Magriços* (Göbekliler ve Sıskalar) gibi pek çok edebî eser kaleme aldı. Ayrıca Shakespeare’in *Kral Lear* adlı eserini Portekizceye kazandırdı. Aynı zamanda çeşitli gravürlerin ve çizimlerin de Antonio Vale adı altında yaratıcısıydı.

Manuel Tiago mahlasıyla ürettiği eserlerinin pek çoğu şüphesiz otobiyografik öğeler taşır. Özellikle partinin illegal olduğu dönemdeki yeraltı yaşamını, İspanya İç Savaşı’na katılımını, cezaevi ve sürgün deneyimlerini öykü ve romanlarına yansıttığı görülür. Böylece tüm eserlerinde bir yandan özel olarak Portekiz Komünist Partisi’nin tarihi bir yandan da genel olarak 20. yüzyıl Portekiz’i okura eşlik eder.

Sansür yıllarında kaleme aldığı kitapların gecikerek yayınlandığını tahmin etmek güç olmasa da bazıları hayli ilginç yollardan geçerek gün ışığına çıkabilmiştir. Örneğin *Beş Gün Beş Gece*’nin el yazması, yazarın hapsedildiği Peniche Kalesi arşivlerinde Nisan Devrimi’nden sonra bulundu ve kendisine iade edildi. Bu kısa fakat etkileyici roman ilk kez 1975’te, “Manuel Tiago” imzasıyla ve yazarın gerçek kimliğinin bilinmediğine dair kurgusal bir yayıncı notuyla okurlara ulaştı. (Benzer bir not *Yarın Bizimdir Yoldaşlar*’ın girişinde de yer almaktadır.) *Beş Gün Beş Gece*’de, polis takibini atlatarak İspanya sınırından geçmeye çalışan genç bir adamın Portekiz kırsalındaki yolculuğu anlatılır.

Manuel Tiago'nun aslında kim olduğu parti önderleri tarafından biliniyor olsa da okurlara yıllar sonra, *Altı Köşeli Yıldız*'ın tanıtımı sırasında açıklandı. 1994 yılında yayınlanan *Altı Köşeli Yıldız* yazarın ilgiyle karşılanan, önemli eserlerinden biridir. Romandaki olaylar merkezi bir kubbeden çıkan altı kanatlı bir hapisanede geçer; başlıca karakterleri de buradaki mahkûmlardır. Egemen hukuk, toplumsal adaletsizliğin yarattığı öfkeyle suç işlemiş olanlar ile gerçek bir pişmanlık göstermeyen vicdansızlar arasında bir ayırım gözetmez. Cunhal, alabildiğine eşitsiz bir toplumda “suç”un nasıl üretildiğini tartışırken infaz uygulamalarını da eleştirir.

Eulália'nın Evi (1997) ise İspanya İç Savaşı'na, bu ülkedeki anti-faşist direnişe adanmış bir romandır. Yazarın birçok anlatısında olduğu gibi otobiyografik esintiler taşır. Cumhuriyetçi güçlere fedakârca omuz veren genç Portekizli militanlardan oluşan ana karakterleri, bir neslin değerlerini ve tutkularını yansıtır.

Sosyalist gerçekçi edebiyatın ufuk açıcı örneklerinden *Yarın Bizimdir Yoldaşlar*, beş yüz sayfayı bulan hacmi, akıcı kurgusu ve tavizsiz politik içeriğiyle Cunhal külliyatı arasında öne çıkar. Portekiz kırsalında geçen roman, illegal faaliyet yürüten Komünist Parti üyelerinin yaşamı ve örgütlenişi üzerinedir. Cunhal, egemenler tarafından soyulan ve sömürülen bir halkın gerçeğine tanıklık ederken yoksul köylü ve işçilerden oluşan toplumsal bir fresk çizer; partili mücadeleyi de hikâyenin kalbine yerleştirir. Yeraltı yaşantısının getirdiği zorlukları, titizlikle uyulması gereken gizlilik kurallarını, yoldaşlık bağlarının değerini, harekete geçerken zamanlamanın önemini anlatır. Partili kadın ve erkeklerin insani özelliklerinin, zaman zaman da zaaf ve çelişkilerinin aktarıldığı satırlarda roman edebî değerini bulur.

Álvaro Cunhal'ın edebî ve siyasi eserleri Türkçenin yanı sıra İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca gibi pek çok dile çevrilmiş; *Yarın Bizimdir Yoldaşlar* Portekiz televizyonunda yayınlanan 2005 yapımı bir diziyeye kaynaklık etmiştir.

YAZAR HAKKINDA NOT

Yarın Bizimdir Yoldaşlar'ın daktilo ile yazılmış özgün metni, diğer birkaç özgün metinle birlikte, romanda bazı tipik örneklerine yer verilen insanların başından geçen çalkantılı olayların da yaşandığı yıllar boyunca derlenen bir arşivde bulunmuştur.

Yazarın kim olduğunu bilmiyoruz. Bulunan tek kopyada imza yoktu. Yalnızca, ilişitirilmiş küçük bir kâğıt parçasında mahlas olduğu belli olan, acele ile karalanmış “Manuel Tiago” ismi okunabiliyordu.

Yazarın kimliğine ulaşmamızı sağlayabilecek kişilere danıştık. Ancak bir sonuç alamadık. Bu yüzden bizim için yazar da tıpkı romanındaki kahramanlar gibi “isimsiz kahraman” adıyla anılmayı hak ediyor.*

---

* 14 Aralık 1994'te, *Estrela de Seis Pontas* kitabının tanıtımı sırasında, Álvaro Cunhal sebebini kamuoyuyla paylaşmasa da edebî metinlerinde Manuel Tiago mahlasını kullandığını açıkladı. –*Avante! Yayınevi'nin notu*

BÖLÜM I

1

GÜNEYDEN sert bir rüzgâr esmeye başladı. Nereden geldiği belli olmayan çinko bir levha, büyük bir gürültüyle yolun karşısından uçarak dört kez sektikten sonra sessizce yolun diğer tarafındaki oluğa sıkıştı. Ardından bastıran sağanak yağmur, yolu bir güzel silip süpürdü. Şafaktan beri çiseleyen yağmur yüzünden çoktan sıırıslıklam olmuş adamlar, çam ağaçlarının narin gövdelerinin dibinde sığınacak bir yer aradılar. İçlerinden sadece iki genç, yağmurdan kaçışanlarla alay ederek taşları kırmayı sürdürüyordu. Ağaçların altına ilişerek beklemeye koyulanlar, diğer ikisine bağırarak yanlarına gelmelerini söyledi. Gözlerin üzerlerinde olduğunu fark eden delikanlılar hâlâ gülüyordu. Biri taş kırmayı sürdürürken uzun ve cılız boynunu kaldırıp gözlerini tam karşıya dikerek yüzünden akan damlaları yalamaya koyuldu. Göz kırparak kâh arkadaşına kâh karşıdaki adamlara bakan diğeri ise sanki “Ne kadar da komiğiz, değil mi?” der gibiydi.

“Şu şeytanlara da bakın,” dedi bir ihtiyar, bir çocuğa aitmiş gibi görünen küçücük bir montu giymeye çalışırken.

Sözlerin muhatabı olan kısa boylu ve sıska adam omuzlarını silkti.

“Bugün de boşa gitti,” dedi yumuşak ve yorgun bir sesle.

Rüzgâr onu onaylamak istercesine daha da sert esmeye başladı; hava karardı, gökyüzü toprakla birleşti, yağmur damlaları giderek kalınlaştı. Adamlar birer birer zayıf sığınaklarını terk etmeye başladılar. Bazıları zoraki adımlarla, diğerleri kısa koşularla, böylesine basit bir şey için acele etmek gerektiğini ka-

bulenmeyen başkaları ise doğal adımlarla, birkaç yüz metre mesafedeki, yağmurdan çökecekmiş gibi görünen müstakil eve yöneldiler. Orası bir meyhaneydi. Hepsinin içki içmeye hevesli olduğu söylenemezdi ama en azından başlarını sokacakları bir yerleri olacaktı.

Arkadaşlarının gözden kaybolması üzerine iki delikanlı da ellerindeki balyozları yere fırlattı. Boynu uzun olan ok gibi fırlayıp ne kadar iyi bir yüzücü olduğunu göstermek istercesine kollarını sağa sola rastgele savurarak, çıplak ayaklarıyla su birikintilerini yara yara ilerledi. Diğeri gülmekten katılarak onun peşinden gitti. Meyhaneye herkesten önce vardılar ama orada beklemeye tahammülü olmayan komik delikanlı tekrar yağmura çıkıp kolları ile diğer adamları çağırarak bu muhteşem sığınağı keşfetme onurunu üstlendi.

Hep birlikte küçük, karanlık girişte toplandılar. Meyhaneciye oraya yalnızca yağmurdan korunmak üzere kısa bir süreliğine sığındıklarını göstermek istermiş gibi kapıya yığılıp dışarıyı gözlemeye koyuldular. İşleri zaten durgun olan meyhaneci, siparişleri almakta geciktiğinden ötürü özür dilercesine adamlara bakarak alelacele zaten temiz olan bardakları yıkamaya başladı. Aralarından üçü, ya bu açık daveti reddetmenin utancından, ya tek kuruş harcamadan orada kalamayacaklarını anladıklarından ya da suçluluk duygusundan birer içki sipariş etti. O andan itibaren diğerleri de rahatladı; bazıları masanın etrafına yayıldı, bazıları yağmurla rüzgârın hırpaladığı kapının önünden kaçıştı.

“Bugün de boşa gitti,” diye tekrarladı cılız adam.

“Yağmur gerekliydi, yağmur gerekliydi,” dedi, o ufucık montu bir türlü sırtına geçirememiş ve hiçbir zaman da geçiremeyecek olan ihtiyar.

Oradaki erkekleri, işçiden çok köylü olarak tanımlamak daha doğru olurdu. İçlerinden bazılarının ufak toprakları bile vardı ve mevsim kurak geçtiği için sırsıklam olmaya ve boşa giden akşamüzerini sorun etmemeye razıydılar. Kıyafetlerinden sular akan adamlar, sessizce gözlerini kapıdan süzülen ışığa dikmişlerdi.

Yolun öte tarafını görmek, yukarıdan aşağıya doğru inen su perdesinden dolayı neredeyse imkânsızdı. Çamlığın derinliklerinde kaybolup sağanağın şiddetini vurgulayan sağır edici gürültüye kulak kabarttılar. Gençlerin bile çıtı çıkmıyordu. Morarmış vücudunun soğuktan titremesini önlemek için yoğun bir çaba sarf eden komik çocuğun yüzüne, birkaç dakika öncesini görse kimsenin inanmayacağı bir hüznün çökmüştü.

Yağmur hızını artırdığı sırada, kapının önünden bir gölge geçiverdi. Henüz hiç kimse çıkıp da ne olduğunu kontrol etmeye fırsat bulamadan gölge bir kez daha belirdi ve içeriye bir adam girdi. Hafifçe öne eğilerek kollarını ve kafasını sallayıp montu ile şapkasındaki suları akıtmayı denedi. Doğrulup selam verdiğinde geniş, köşeli, beyaz tenli ve ciddi yüzündeki kararlı gözleri ortaya çıktı.

Gençlerden biri, adamın pantolon paçalarını çoraplarının içine sokmuş olduğunu fark edince, kapıya kadar gelip dışarıya göz attı, arkadaşlarından birine bir şeyler söyledikten sonra yabancıya yöneldi:

“Bisikleti içeriye sok, burada yeterince yer var.”

Yabancı, duymazdan geldi. Bir mendille yüzünü ve boynunu kurulamakla meşguldü.

“Aranızda, Vale da Égua’ya nasıl gidebileceğimi bilen var mı?” diye sordu.

Adamlar birbirlerine baktı. İçlerinden bazıları sırtışlarını başarısızca gizlemeye çalıştı.

“Nereye?” diye soran bir ses duyuldu köşeden.

“Vale da Égua.”

Kısa bir sessizliğin ardından adamlar yeniden gözlerini birbirlerine çevirdi.

“Bu civarda öyle bir yer yok,” dedi masanın etrafındaki başka biri.

“Neresi demiştiniz?”

“Vale da Égua.”

Küçük montlu ihtiyar, adamın yanıldığını iddia etti. Orada doğmuş ve tüm yaşamını orada geçirmişti. Hiç böyle bir yer adı

işitmemişti. Şüphesiz ki bir yanlışlık vardı. İhtiyar konuşurken bazıları hâlâ sırtımayı sürdürüyordu.

“Burası V...’ye giden yol değil mi?” diye sordu yabancı.

“Evet öyle,” dedi adamlardan biri. “V... hemen ileride. Hava bu kadar yağmurlu olmasa, buradan evleri görebilirdin.”

Yabancı, kapıya kadar gidip yola baktıktan sonra yeniden içeriye yöneldi. Şapkasını çıkarıp sıktıktan sonra şöyle sertçe bir eline vurdu. Saçları alnına yapışmıştı.

“Demek hiçbiriniz bilmiyorsunuz?”

“Ne yolu demiştin?” diye soran meyhanecinin sesi işitildi mekânın derinliklerinden. Her şeyi gayet iyi duymuştu ama yabancıнын dikkatini bulunduğu yere çekmenin gerekli olduğunu düşünüyordu.

“Vale da Égua,” dedi genç erkeklerden biri.

Meyhaneci dudağını büktü. Bu, öyle bir yerden haberi olmadığı anlamına gelebileceği gibi yabancıнын hiçbir masraf yapmamasından duyduğu memnuniyetsizliği de işaret ediyor olabilirdi.

“Her neyse, teşekkürler!” dedi yabancı. Şapkasını takıp montunun yakasını dikleştirerek kapıya kadar ilerledi. Gökyüzüne şöyle bir baktıktan sonra yeniden yağmur altında yola koyuldu.

2

Biraz ilerleyince, karşısına su altında kalmış yolun etrafında uzanan evler çıktı. Yoğun yağmur yüzünden koca köy kimsesiz görünüyordu. Anca köy merkezine yaklaşınca, bir sundurmanın altına sığınmış, üzerine uzun kollu gömlek geçirip baş parmaklarını yeleşinin cebine sokmuş şişman bir adamla karşılaştı. Yanına sığınıp sığınamayacağını sorunca, adam başını hafifçe sallayarak onayladı ve gelmesini işaret etti. İstifini hiç bozmadan yabancıyı dikkatlice süzünce yağmurdan sıırıslıklam olmuş mütevazı takım elbisesini, sinekkaydı tıraşlı yüzünü ve direğe dayadığı bisikletin kadrosuna asılı deri evrak çantasını fark etti.

“Satıcı mısınız?” diye sordu.

“Hayır, değilim,” diye yanıtladı, yeniden mendiliyle yüzünü ve boynunu kurulamaya girişen yabancı.

Şişman olan, bir süre sesini çıkarmadı. Tereddüt ediyormuş gibi bir hali vardı. Büyük bir ilgiyle bisikletlinin yüzünü kuruldığı mendili inceledikten sonra gözlerini bir kez daha karşısındaki deri çantası ile su içindeki elbisesine, su altındaki yola ve düşen yağmur tanelerine çevirdi.

“Buralardan değilsiniz.”

“Hayır, değilim,” dedi ve üşümek için sertçe tepinirken ekledi:

“Havanın bugün böyle olacağı dün kimin aklına gelirdi?”

“Tahmin etmek zor değildi,” dedi şişman adam. “Dün akşam yağmaya başladı ve bütün gece hiç durmadı.”

Bisikletli, bu sözlerin ne ifade ettiğini hemen anladı: “Bu fırtınada neden yollara düşmek zorunda kaldığını söylemek istemiyorsan söyleme. Ama beni de aptal yerine koyma.” Bunun üzerine oraya sığınarak hata ettiğini düşündü.

“Bu kadar yağmur ekinleri mahvedebilir.”

“Hiçbir şey olmaz,” dedi şişman olan, sinirli bir sesle. “Esas, yağmasa kötü olurdu. Tarlada çalışmadığınız hemen belli oluyor. Seyahat ediyor olmalısınız.”

“Hayır, seyahat etmiyorum,” dedi yabancı. “Hareketsiz durmaktan buz kestim,” diye ekledi bir yandan ellerini ovuşturup diğer yandan ayaklarını yere vurmaya devam ederek.

“Hele bu yağmurda dışarı çıkmanın sağlığa iyi gelmeyeceği kesin,” dedi şişman adam.

Bisikletli bu sözlerin de ne ifade ettiğini anlamıştı: “Tek istediğin sohbetten kaçmak için bir an önce buradan ayrılmak, ama ben seni çözdüm.”

“Vale da Égua’ya giden yol buradan mı geçiyor?”

Parmaklarını yeleşinin cebinden çıkarmayan şişman adam yerinden kıpırdamıyordu. Yüz ifadesi de aynıydı. Ancak kıpkırmızı olmuş küçük gözleri, merakını gideremediği için ne kadar kızgın olduğunu ele veriyordu.

“Nereden bileyim ben bunu be?” diye bağırdı sanki çok saçma bir soruya muhatap olmuşçasına.

Tepinmeyi sürdüren yabancı, ellerini ovuşturmayı bırakıp kafasını sert bir hareketle diğerine çevirdi. Şişman adam, saldırıya uğramayı bekliyormuş gibi içgüdüsel olarak geriye doğru bir adım attı. Yabancı, pantolonunun paçalarını ağır ağır çoraplarının içine soktuktan sonra kasketini başına geçirip montunun yakasını dikleştirdi ve bisikletine atlayıp:

“Haydi size iyi günler,” diyerek yola koyuldu.

“Güle güle!” diye öfkeli bir sesle karşılık verdi sundurmanın altındaki şişman adam.

Rüzgâr dinmiş, yağmurun şiddeti azalmıştı. Ancak bisikletiy-le su altındaki çukurlarla kaplı yolda güçlkle ilerleyebiliyordu. O anda aklına ona daha önce söylenenler geldi: “İstasyona kadar in, orada kime sorsan gösterir.” Trenle gelmeyi tercih etmemiş olsa bile önünde sonunda istasyona uğraması gerekecekti. Yoldan görebileceğini tahmin ettiğinden oraya ulaşana dek kimseye bir şey sormamaya karar verdi.

3

Çamur içindeki gölün hemen önünde bulunan istasyon da tıpkı köy gibi ıssızdı. Ne girişte ne bagaj teslim bölümünde ne bilet satışta ne de peronda birisini görmek mümkündü. Bir insan sesi ya da çalışanların varlığını gösterecek bir gürültü işitilmiyordu. Şıp şıp damlayan yağmur taneleri ile görülmeyen bir oluğun gürültüsü dışında çıt çıkmıyordu. Peronun sonuna ulaşan yabancı, arkasını döner dönmez üzerinde keten bir pantolon ile kalın yünlü bir *samarra** bulunan ve saatin hemen yanı başında dalgın dalgın raylara bakan bir demiryolcu ile karşılaştı.

Demiryolcu yabancıнын sorusuna sakince yanıt verdi:

---

* Portekiz'in Alentejo ve Ribatejo bölgelerine özgü, genellikle kahverengi, yakası tüylü, pelerini andıran bir mont türü. -çev.

“Zé Cavalinho birazdan ortaya çıkar, size gösterir. O, buradır.” Gözlerini yağmura çevirerek ekledi: “Çok büyük adamdır bu Zé Cavalinho.”

Cebinden bir tütün tabakası çıkarıp kendisine yetecek kadar tütün ayırdıktan sonra karşısındakine ikram etti.

“Bir tane yakmaz mısınız?”

Yabancı, ellerini kurularıp sigarasını sardı. Bu sırada demiryolcu ağır ağır tütünü sarıp kâğıdı yalamıştı ve şimdi de cebindeki kibriti arıyordu.

İlk nefesini içine çekerken:

“Çok büyük adamdır bu Zé Cavalinho,” diye yavaşça tekrarladı. Yabancı, derdini anlatmadan önce sigarasını bitirene dek karşısındakini dinlemesinin iyi olacağını anladı.

“Buraya çalışmaya geldiğinde onu henüz kimse tanııyordu,” diye konuşmaya devam etti demiryolcu. “Ne yaptık ettik, adının Zé olduğunu öğrendik. Birkaç gün sonra ‘kızıl kafa’ lakaplı iş arkadaşımız ona ‘Hemşerim, neredensin?’ diye sorunca, ‘Vale da Égua’ dan’ diye yanıtladı. Bunda garip bir şey yoktu. Ancak bizim çocuklar bunu komik buldu ve ne yaptık biliyor musunuz?”

Demiryolcu, sigarasından bir firt daha çekip dingin bir sesle anlatmaya devam etti. Giderek dalgınlaşan bakışları yağmura sabitlenmişti ve konuşurken dumanı iyice içine çekiyordu:

“Ona Zé da Égua* adını taktık. Bize öfkelenildiğini sanmayın. Hiç ilgisi yok. O böyledir işte. İyi adamdır, ama bazen öyle komik şeyler söyler ki... Bir gün bize: ‘Dinleyin bakalım çocuklar, Égua’ dan geldiğime göre ben bir atım. Ufak tefek olduğum için de ben bir tayım. Bana Zé Cavalinho** demeniz daha uygun olur’ dedi. Ben onun söylediği gibi söyleyemiyorum, ben anlatınca komik olmuyor ama bunu ondan duysaydınız epey gülerdiniz.”

Arada sırada sigarasını ağızına götürüp ağır ağır içine çeken demiryolcu konuşmayı sürdürdü:

* (Portekizce [Pt.]) Zé: José isminin kısaltması, égua, “kısırak” demektir. –çev.

** (Pt.) Cavalinho: “Küçük at, tay.” –çev.

“İşte o günden sonra hepimiz, hatta şefimiz bile ona Zé Cavalinho demeye başladık. O da buna hiç kızılmıymış gibi görünmüyordu. ‘Ne havalı bir tip’ diye düşünüyorduk. ‘En azından hiç gücenmiyor.’ Bir keresinde postacı onun adına bir zarf bıraktı. ‘Ne şeytan’ diye aklımdan geçirdim. ‘Postacılar bile onu Zé Cavalinho diye çağırıyorlar. Suyunu çıkarmanın da anlamı yok, sonuçta çocuk değiliz. Herkesin kendi adı var.’ Böyle düşünmekte haklı olduğuma inanıyordum. Daha sonra onunla karşılaştığımda ona aynen şöyle dedim: ‘Baksana Senyor Zé, seninle alay etmemizin hiç hoş olmadığına inanıyorum. Her şeyin bir yeri ve zamanı var. Bazen dalga geçmek hoş olmuyor. Soyadın nedir?’ ‘Soyadım mı?’ diye sordu. ‘Evet soyadın,’ dedim. ‘Ne soyadı?’ diye karşılık verdi. ‘Soyadın, gerçek adın,’ dedim ben. ‘Adım mı? Ben Zé Cavalinho’yum!’ ‘Alay etmeyi bırak Senyor Zé, sana ciddi bir soru soruyorum,’ dedim. ‘İyi de ben de ciddi söylüyorum. İsmim José Cavalinho, José dos Santos Cavalinho’ diye karşılık verdi. O anda benimle alay ettiğini sandım. Ama doğru söylüyordu. İsmi gerçekten de José dos Santos Cavalinho’ydu.”

Sözlerinin bıraktığı etkiyi çok da umursamayan demiryolcu, gözlerini saçaktan akan yağmurdan ayırmadan sigarasından bir fırt daha çekti.

“Uzunca bir süre onunla alay ettiğimizi sandık ama esas o üçkâğıtçı bizimle alay ediyormuş.”

Sonra kapıya kadar yabancıya eşlik etti.

“Yağmur azaldı; fırsattan istifade duvarı takip edin. Karşınıza büyük bir baraka çıkacak. Mutlaka oradadır. Onu bulunca ne istediğinizi söylersiniz.”

4

Baraka da ne barakaydı ama!.. Kocaman, tek katlı yapının uyduruk çatısı tüm rutubeti ve açık havanın huzursuzluğunu muhafaza ediyordu. Hatta içeride rüzgâr daha sert esiyor gibiydi. Tek faydası yağmurdan korumasıydı. Kasketi özensiz bi-

çimde ensesine kadar düşmüş, kısa boylu, cılız ve kır bıyıklı bir demiryolcu, karşısına meyhaneci ile bir köylüyü almış sohbet etmekteydi. Tam elindeki bardaktan bir yudum almak üzereyken yabancıyı fark etti. Durup çenesini boynuna dayayarak kırışmış güür kaşlarının ardında parlayan gözleri ile adamı tepeden tırnağa süzdü ve ağzından son çıkan sözcükleri defalarca tekrarladı:

“Böyle durumlarda... böyle durumlarda... böyle durumlarda...”

“İşte Zé Cavalinho’ diye aklından geçirdi yabancı. Yüksek sesle şöyle dedi:

“İçinizde Vale da Égua’ya nasıl gidileceğini bilen biri var mı?”

Bardağını çabucak tezgâhın üzerine bırakan demiryolcu, kasketini iyice arkaya atarak yabancıнын yanına geldi. Onu kolundan tutup kapıya doğru götürdü.

“Buraya gelin dostum. Demiryoluna kadar inip karşınıza evler çıkana dek hattı takip edin. Zaten buralarda başka yerleşim bulunmadığı için yanılmanız mümkün değil. Evlere ulaşınca rayların öbür tarafına geçin. Oradaki çamlığa dalıp dümdüz ilerleyin. *Grémio**’nın kartvizitini göreceksiniz (demiryolcu göz kırptı), yine de yola çıkana kadar ilerlemeye devam edin. Karıştırmamız yine mümkün değil çünkü orada başka yol yok. Sola dönün, sol her zaman doğru yöndür (tekrar göz kırptı) ve o yolu takip edin. Taşların üzerine basarak dereyi geçmeniz gerekecek. Sonrası kolay. Sağa sola sapmadan dümdüz ilerleyince karşınıza su değirmenleri çıkacak. Oradan sağa sapın... Yok, yok. Şimdi anlatırsam yolu bulamazsınız. En iyisi, değirmenin orada yaşayan kadına sorun.”

Kısa bir süre sessiz kaldıktan sonra gözlerini yuvarlayarak şöyle dedi:

“Bu kadın enfes bir parçadır.”

“Ne kadar sürer?”

---

* Portekiz’de diktatörlük dönemi boyunca patronların örgütlendiği meslek kuruluşları. -çev.

“Yürüyerek bir buçuk saat kadar. Bisikletle tabii daha kısa sürer.”

“Bakalım doğru anladım mı,” dedi yabancı. “Evlere ulaşına dek hattı izliyor, sonra rayların diğer tarafına geçiyor, çamlığı katedip bir yola ulaşıyor, sola dönüp su değirmenlerine kadar ilerliyorum. Sadece *Grémio* kartviziti kısmını anlayamadım.”

Demiryolcunun kırılmış kaşlarının altındaki gözleri, oyunbaz bir gence aitmişesine parıladı.

“Bu çok ilginç bir hikâyedir...”

Öksürüncesine kıs kıs güldü. Sanki: “Evet efendim, bu çok ilginç bir hikâyedir, ama sana anlatamam,” der gibiydi.

“Öyleyse teşekkürler.”

Demiryolcu karşılık vermedi. Yağmurdan kaçmadan gülümsemesini sürdürdü ve karşısındaki gözden kayboluncaya dek kafasını sallamaya devam etti.

5

Demiryolu hattını takip eden yabancı, bahsi geçen evleri kaçırdığını düşünmeye başlamıştı ki hemen yanında iki ufak, karanlık ev belirdi. Evler o kadar köhneydi ki yağmura dayanmalarının şaşırtıcı olduğu söylenebilirdi. ‘Acaba bu evler mi?’ diye düşündü. Ama *Zé Cavalinho*’nun orada başka ev bulunmadığına dair söylediklerini anımsayınca bisikletini omzuna alıp rayların öte tarafına geçerek loş ve kasvetli çamlığa daldı. Çalı çırpıyla kaplı engebeli arazide yürümeye koyuldu. Baltalarla harap edilmiş geniş bir açık alana ulaşıncaya biraz dinlenmeye karar verdi. Yağmurun serinliği ile derin derin içine çektiği reçine kokulu nemli havanın tadını çıkarıp biraz soluklandıktan sonra tekrar yola koyuldu. Sert bir eğimin ardından yeniden mola vermeye hazırlanıyordu ki kendisini kumlu, genişçe bir yolda buldu. ‘İşte, bahsettiği yol bu olmalı’ deyip sola döndü. Çok geçmeden karşısına bir dere çıktı. Ufacık bir dereydi ama toprağı önüne katıp öyle süratli akıyordu ki geçmek için üzerine basması gereken taş

parçalarını güçlükle seçebiliyordu. ‘Taşlara basmaya çalışırsam kesin düşeceğim’ diye aklından geçirdi. Bir o yana, bir bu yana, sonra yağmura ve sırlıklam olmuş kıyafetine baktı, sakin ve kendinden emin bir biçimde yüksek sesle, “İnceldiği yerden kopsun,” deyip suya atladı.

Kalçasına kadar gelen suyun dibini yoklayarak dikkatle birkaç adım atıp karşı kıyıya çıktı. Onu hoş olmayan yeni bir sürpriz bekliyordu. Dere ile dik bir yamaç arasında uzanan yol, bataklığa dönmüştü. Ya geri dönecek ya da bu yolda ilerleyecekti. Başka şansı yoktu. Pantolonunun paçalarını kıvrıp iyice yukarıya çektikten sonra yola devam etti.

Çamurun içinde ne kadar süre debelendiğini kestirmek güçtü. Daha başında çamura saplanan ayakkabılarını kurtarmak için büyük bir çaba harcamıştı. Düşe kalka ilerliyor, gittikçe battığını hissediyordu. Nefes nefese kaldıkça mola veriyor, ümitsizce biraz daha yürüyüp tekrar duruyor ve daha rahat hareket etmek için bisikletini çamur birikintisine atmayı aklından geçiriyordu. Ara sıra, gücünün tükeneceği ve bitkinlikten yere yığılacağı düşüncesi aklını esir alıyordu. Sonunda çamur azalıp da yere sağlam bir biçimde basabildiğinde bisikletini yere koyup ona yaslandı. Nefes nefese kalmıştı. Yorgunluktan bacakları ve kolları titriyor, tüm vücudunu kaplayan ter alınından çenesine çeşme gibi akıyordu. Biraz dinlendikten sonra kumlu toprağa adım attığına göre adımlarını hızlandırabilirdi. Yine de tereddütlüydü. Dikkatini bacaklarını kalçasına kadar kaplamış çamurdan ve körük gibi paf paf sesler çıkaran ayakkabılarından başka bir tarafa yönlendiremiyordu. Zaman zaman karşısına su ya da çamur birikintileri çıksa da biraz önce katettiği bataklığın yanında bunların lafi bile edilmezdi.

İstasyondan ayrıldığında saat on biri bulmuyordu. İki sularında, kıvrılan yolda karşısına su değirmenlerinin karaltısı çıktı. Ayakkabılarını, çoraplarını ve bacaklarını kaplayan çamuru elinden geldiğince temizlemeye çalışıp pantolonunun paçalarını indirdi. Sonra bir mendille yüzünü silip kasketini düzelterek ka-

piya yaklaştı. İçeriden, değirmen çarkında çalkalanan suyun gürültüsüne karışan bir çocuk ağlaması sesi geliyordu. Birkaç kez kapıyı vurduktan sonra sürüklenen terlikleri işitti. Kapıda siyahlara bürünmüş, güçlü kuvvetli bir kadın belirdi. Kara bir eşarp, geniş ve esmer yüzünü çevreliyordu. Üst dudağındaki tüyler oldukça dikkat çekiciydi. “Bu kadın enfes bir parçadır,” demişti Zé Cavalinho.

“İyi günler. Acaba Vale da Égua’ya nasıl gidildiğini biliyor musunuz?”

“Sazlıktan mı geldiniz?” diye sordu kadın.

“Şuradan,” dedi yolu işaret eden yabancı.

İçeriden gelen ağlama sesi şiddetlendi.

“Size bu yolu tarif eden aklını kaçırmış herhalde,” dedi kadın.

“Sizi Tanrı korumuş. Nasıl geçtiniz oradan? Hava böyleyken hiç kimse oradan geçmez. Sizi Tanrı korumuş. Bir keresinde adamın biri eşeği ile oradan geçmeye çalışırken ortadan kayboldu.”

Ağlama kesildi ve loş odadan çıkıp gelen gözyaşları içindeki bir çocuk yüzü kadının eteğinin hemen yanında belirdi. Üst dudağı hâlâ titremekteydi, ancak yabancı ile bisikletine diktiği gözlerinden az önceki huzursuzluğu atlattığı anlaşılıyordu. Çocuğu fark eden kadın, ona yer açmak için hafifçe kenara çekilince belden aşağısı çıplak olan çocuğun karnının soğuktan kıpkırmızı kesildiği ortaya çıktı. Bunun üzerine çocuğu kucağına alıp defalarca şapır şupur öpen kadın düşmekte olan eşarbına çekidüzen verdikten sonra yabancıya gülümsedi.

“O kadar da zor değil,” diye açıklamaya koyuldu. “Zeytinliği görüyor musunuz? Kenarından kenarından yürüyün. Sonra karşınıza çıkacak kuyunun olduğu tarafa dönün. Hemen orada göreceksiniz.”

“Sizden bir şey daha rica edecektim,” dedi yabancı. “Acaba bana bir yudum su verebilir misiniz?”

“Ne?” diye sordu kadın.

“Bir yudum su.”

“Su mu?”

“Evet, içmek için.”

“Tek istediğiniz gerçekten de su mu?”

“Evet, içmek için bir yudum su.”

Kadın ne ile karşı karşıya olduğunu ancak o anda kavrayabilmiş gibi görünüyordu. Adamın yağmurdan sıırılsıklam olmuş giysisi ile kasketine, çamur içindeki ayakkabıları ile pantolonuna ve bu yolda kullanması mümkün olmayan bisikletine baktı. Sonra gözlerini karşısındakinin sert ve solgun yüzüne çevirdi. Sabitlenmiş gözlerinin huzur dolu olduğunu fark etti. Hiçbir şey düşünmedi, herhangi bir yargıya varmadı. Ne düşünebilirdi, nasıl bir yargıya varabilirdi ki? İkranda bulunmayı akıl edememesinin verdiği utançla hemen içeriye koşup bir tas su getirdi. Karşısındaki, tası dikip suyu kana kana içtiğinde herhangi bir şaşkınlık belirtisi göstermedi. Boynunu yağmurdan korumak istercesine omuzlarının arasına almaya çalışan adamın çamurda kaya kaya oradan uzaklaşmasını seyreden kadın, çocuğunu iyice göğsüne bastırdı. Hâlâ herhangi bir düşünceye kapılmıyor ya da yargıda bulunmuyordu. Tek hissettiği şefkat ve acıma duygusuydu.

6

Vale da Égua. Çam ile zeytin ağaçları arasına serpiştirilmiş minicik ve kasvetli bir düzine kadar ev. İlk evin önünde bir kadın ile küçük bir kız belirdi. Yalın ayaktılar ve başları açıktı. Kadının yüzü güzel ve kaygı dolu, bedeni zayıf ve bitkindi. Yirmi yaşında olduğu söylenebileceği gibi kırk yaşında olması da gayet mümkündü. Özenle örülmüş saçlarını başının etrafına sarmış olan ufaklık, yanındaki kadını andırıyordu. Üzerine bol gelen kıyafetleri içinde neredeyse kaybolmuştu.

“Senyor Manuel Rato’nun nerede oturduğunu biliyor musunuz?”

“Burada oturuyor,” diye yanıtladı kadın çabucak. Elmacık kemikleri iyice belirginleşmiş, yüzünün zayıflığı iyice ortaya çıkmıştı. “Ama dışarı çıktı ve bugün döner mi bilmem.”

Kadın, bunu söylerken zeytinliğe doğru bir bakış attı. Kadının bakışlarını izleyen yabancı, biraz ötede eve dönük biçimde duran ve bir çuvalla başını ve omuzlarını yağmurdan korumaya çalışsan bir adam gördü.

“Ondan ne istiyorsunuz?”

“Ben Santarém’li kunduracıyım,” diye yanıtladı yabancı.

“Isabel,” dedi kadın küçük kıza dönüp gözlerinin içine bakarak. “Dayınlara git de baban orada mı bir bak. Oradaysa, Santarém’li kunduracının geldiğini ve onunla konuşmak istediğini söyle. Anladın mı?”

Ufaklık da çuvallı adamın gözden kaybolmakta olduğu zeytinliğe doğru bir bakış attı.

“Evet anne.”

Kadın kızı eve soktuktan bir süre sonra kız, elinde başını yağmurdan koruyacak koyu renk bir etekle evden çıkıp hızlı adımlarla uzaklaştı.

“İslenmayın,” dedi kadın evin içine doğru çekilerek.

Birkaç dakika sonra ufaklık yanında çuvallı adamla birlikte geri geldi. Esmer yüzlü adamın kısacık, kapkara bıyığı ona bir muhafız çavuşu havası veriyordu. Hiç acelesi yokmuş gibi kapının önünde, yağmur altında dikilerek yabancıyı süzdükten sonra sordu:

“Ne istiyorsunuz?”

“Senyor Manuel Rato’yu arıyorum.”

“Ondan ne istiyorsunuz?”

Yabancı, cevap verip vermemesi gerektiğini anlamak için bakışlarını kadına çevirdi. Ancak tek görebildiği kadının son derece gergin kara gözleriydi.

“Ben Santarém’li kunduracıyım,” diye tekrarladı.

“Ölçüler yanınızda mı?” diye sordu çuvallı adam.

“Evet yanımda,” diyen yabancı cebinden henüz bitirilmemiş kâğıt bir tabanlık çıkardı.

“Çok güzel,” dedi çuvallı adam.

Eve girip kısık sesle kadına bir şeyler söyledikten sonra ikisi de evin içinde gözden kayboldular. Bir süre sonra elinde bir kâğıt